

Analysis of Host Approach Towards the Urban Tourism Development, (Case Study: Tabriz Metropolis)

Mahmoud Reza Sharghi¹, Rahim Heydari Chianeh^{2✉}, Shahrivar Roustaei³

1. PhD student in Geography and Urban Planning, Tabriz University Campus, Tabriz, Iran. E-mail: mahoo_1349@yahoo.com
2. Corresponding Author, Associate Professor in Geography and Urban Planning, Faculty of Environmental Sciences and Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: rheydari@tabrizu.ac.ir
3. Associate Professor in Geography and Urban Planning, Faculty of Environmental Sciences and Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: srostaiei@tabrizu.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received: 22 August 2023 Revised: 9 July 2025 Accepted: 18 August 2024 Published: 22 August 2025 Keywords: Urban tourism, the effects of tourism development, Host Approach , Tabriz metropolis	Analysis of Host Approach towards the Urban Tourism Development, Case Study: Tabriz Metropolis Tourism is one of the largest and most widespread industries worldwide. Over the years, this trend continues to grow as people travel around the world in search of new experiences, activities and destinations that satisfy their curiosity and need for release. Tourism operates within the framework of specific spatial patterns. One of these spatial patterns is urban tourism. Urban areas are often considered important tourist destinations due to the fact that they have many historical and cultural attractions. The tourism industry as a new industry, especially in recent years, has had a profound impact on the economic, social and cultural situation of most countries in the world. Studies on the effects of tourism in the 1960s focused on the positive effects of tourism and on its negative effects in the 1970s, and in the 1980s, they turned to a more balanced and systematic approach. From the cultural and social aspect, tourism will cause cultural interaction with the outside world, the internationalization of local culture, the improvement of educational and health systems, but with all its beneficial effects in the socio-cultural field, it has also had destructive effects. Tourism as a socio-economic phenomenon has many effects for the host and guest, social cultural effects are one of the most important. Since tourism is a two-sided coin including guest and host, it is not possible to develop tourism without examining and studying their mutual interaction patterns. The present research has been carried out in line with this necessity. The current research method is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. The most important primary data collection tool required for research is interviewing and questioning, and questionnaires were designed based on research objectives, finding answers to questions and testing research hypotheses, and were distributed and questioning among the citizens of Tabriz as the host community. To analyze and evaluate the data, statistical methods and models such as Krumbach's alpha, Klumgrove-Smirnov and Student's t tests were used. The results of the research show that due to several reasons, including the lack of public education, the host community does not have adequate and necessary information about the direct and indirect positive effects of urban tourism development, including the economic and social cultural excellence of the host and the guest.

Cite this article: Sharghi, M.R., Heydari Chianeh, R., & Roustaei, S. (2025). Analysis of Host Approach Towards The Urban Tourism Development, (Case Study: Tabriz Metropolis). *Journal of Geography and Planning*, 30 (92), 181-198. <https://doi.org/10.22034/gp.2024.58088.3181>

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22034/gp.2024.58088.3181>

Publisher: University of Tabriz.

Introduction

The word tourism was first mentioned in 1811 in a magazine called Sporting. Since the 1970s, studies related to the tourism industry in its current sense have created a special place among other academic sciences. Tourism is one of the largest and most widespread industries worldwide. Over the years, this trend continues to grow as people travel around the world in search of new experiences, activities and destinations that satisfy their curiosity and need for release. Tourism definitely includes a large set of activities that happen during a tourist's trip, including any activities such as planning a trip, traveling to a destination, staying, returning, etc. According to the forecasts of the World Tourism Organization, the number of tourists in the world will reach more than 1.8 billion in 2030. The three regions of the world that will have the largest number of tourists are, respectively: Europe 717 million people, East Asia and Pacific Ocean 397 million people and America 282 million people. According to the statistics obtained from the World Statistics Organization, the total contribution of cyrosphere and tourism in the world economy was equal to 7000 billion dollars in 2013, and it is expected that by 2020, this industry will occupy the first place among the world's industries gave. Today, tourism consumes a significant amount of space in the form of urban destinations, including the historical cores of the city, various types of museums, urban water features, theme parks, and special and specialized areas. Tourism operates within the framework of specific spatial patterns. One of these spatial patterns is urban tourism. Urban areas are often considered important tourist destinations due to the fact that they have many historical and cultural attractions (Papli and Saqai, 1385: 188). In fact, it is one of the most important spaces that are visited by tourists in different countries. It covers urban spaces. The impact of tourism on the growth and structure of the city is so great that nowadays a new chapter in tourism called "urban tourism" has opened. Unlike other forms of tourism that are significantly dependent on the season, the characteristic of urban tourism is to benefit from a stable situation in terms of time distribution, and this brings important economic and organizational results. This non-adherence to the season is one of the important features of urban tourism. Since the Mesopotamian and Sumerian civilizations were emerging and creating the concept of urbanism, urban tourism has emerged. People go to cities to observe and experience national cultures, art, music, literature, the splendor of architecture and urban design. It was the focus, variety and quality of these activities and their characteristics that made them attractive and put the names of certain cities on the tourism maps. The tourism industry as a new industry, especially in recent years, has had a profound impact on the economic, social and cultural situation of most countries in the world. Studies on the effects of tourism in the 1960s focused on the positive effects of tourism and on its negative effects in the 1970s, and in the 1980s, they turned to a more balanced and systematic approach. From the cultural and social aspect, tourism will cause cultural interaction with the outside world, the internationalization of local culture, the improvement of educational and health systems, but with all its beneficial effects in the socio-cultural field, it has also had destructive effects. Understanding and Evaluation The effects of tourism in local communities are important for the preservation and sustainability of the tourism industry and it causes an important planning and political attention for the successful development of tourism to be. The metropolis of Tabriz is the fifth most populated city in the country. According to the latest general population and housing census, despite having huge tourism capacities in historical, climatic, commercial, etc. areas, it has always welcomed domestic and foreign tourists, which always has many effects and consequences for its host society. had. Considering the necessity and importance of investigating the tourism industry in the first place and investigating the social effects resulting from it in the next stage, the main goal of this thesis is to evaluate the social effects resulting from tourism in the metropolis of Tabriz.

Research Methods:

In terms of purpose, this research is part of applied research, and in terms of method, it is part of descriptive research. In order to collect information, two documentary and field methods are used. Preparation of theoretical bases and descriptive information of the research is used. In the field method, it is also used to complete the required data such as spatial and descriptive data through field studies in the form of questionnaires, observations, photos and slides, and the use of urban and regional maps. The required information is collected with different scales. One of the most important main tools used in this research is the questionnaire, which will be completed after designing and testing and confirming validity and reliability by expert experts. In addition to the questionnaire, there is another important tool of geographic information system software, including ARC. GIS 10.x and AUTOCAD MAP 3D, the mentioned tools are used to collect and analyze spatial information for research. In order to collect descriptive information, the required information is collected by using field observations and referring to institutions related to urban management. Finally, in order to analyze the descriptive information extracted from the questionnaire, common statistical tests such as correlation test, factor analysis, etc. will be used in SPSS and EXCELL software.

Results and Discussion :

It is hoped that in the end it will be possible to gather strong theoretical foundations and documents in the field of urban tourism and its effects on the host society from a social perspective, and in the next step, the social effects of tourism on the metropolis identified and evaluated Tabriz.

Conclusion:

According to the objectives of the research, different results can be obtained. In the first stage, effective criteria can be achieved in the social effects of tourism in the host community of Tabriz city. In the next step, the existing relationships between the variables can be evaluated and analyzed, and through this way, we can get closer to the research hypotheses. Finally, by identifying these relationships, it is possible to provide guidelines for the development of tourism in the city of Tabriz in connection with the host community.

پروہشگاہ علوم انسانی ومطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیلی بر ادراک جامعه میزبان از اثرات توسعه گردشگری شهری (نمونه موردی: کلان شهر تبریز)

محمود رضا شرقی^۱، رحیم حیدری چپانه^۲✉، شهرپور روستایی^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پردیس دانشگاه تبریز، ایران. رایانامه: mahoo_1349@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم محیطی و برنامه ریزی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: rheydari@tabrizu.ac.ir

۳. دانشیار رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم محیطی و برنامه ریزی دانشگاه تبریز. رایانامه: strotaei@tabrizu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۳۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۵/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۳۱ کلیدواژه‌ها: گردشگری شهری، اثرات توسعه گردشگری شهری، ادراک شهروندان، کلان شهر تبریز	گردشگری یکی از بزرگترین و گسترده ترین صنایع در سراسر جهان است. با گذشت سالها، این روند به رشد خود ادامه می دهد ، زیرا مردم در سراسر جهان به جستجوی تجربیات، فعالیت ها و مقاصد جدیدی که کنجکاوی و نیاز به رهایی آنها را برآورده می کند، سفر می کنند. گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالبا مقاصد گردشگری مهمی محسوب می شوند. صنعت گردشگری به عنوان صنعتی نوپا، به ویژه در سال های اخیر تأثیرات عمیقی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتر کشورهای جهان داشته است. مطالعات در زمینه اثرات گردشگری در دهه ۱۹۶۰، به اثرات مثبت گردشگری و در دهه ۱۹۷۰ به اثرات منفی آن پرداخته اند و در دهه ۱۹۸۰ به رویکردی متعادل تر و نظام مند تر روی آورده اند. گردشگری از بعد فرهنگی و اجتماعی، سبب تعامل فرهنگی با دنیای خارج، بین المللی شدن فرهنگ بومی، بهبود نظام های آموزشی و بهداشتی و خواهد شد اما با همه تأثیرات مفید خود در حیطه اجتماعی - فرهنگی، تأثیرات مخربی نیز داشته است. گردشگری به مثابه یک پدیده اقتصادی اجتماعی آثار متعددی برای میزبان و مهمان دارد، اثرات فرهنگی اجتماعی از مهم ترین آن هاست. از آنجایی که گردشگری سکه ای دو رو شامل مهمان و میزبان است، لذا بدون بررسی و مطالعه الگوهای تعامل متقابل آن ها توسعه گردشگری امکان پذیر نیست. تحقیق حاضر نیز در راستای این ضرورت انجام شده است. روش تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی است. مهم ترین ابزار جمع آوری داده ای اولیه مورد نیاز تحقیق مصاحبه و پرسشگری است و پرسشنامه ها بر اساس اهداف تحقیق، یافتن پاسخ سوالات و آزمون فرضیات تحقیق طراحی و در میان شهروندان تبریز به عنوان جامعه میزبان پخش و پرسشگری انجام شده است. جهت تحلیل و ارزیابی داده ها از روش ها و مدل های آماری از جمله آزمون های آلفای کرمباخ، کلومگروف - اسمیرنوف و تی استیودنت استفاده شده است. نتایج تحقیق بیانگر این است که به خاطر دلایل متعددی از جمله فقدان آموزش عمومی همگانی، جامعه میزبان اطلاع درخور و بایسته ای از اثرات مثبت مستقیم و غیرمستقیم توسعه گردشگری شهری از جمله اقتصادی و تعالی متقابل فرهنگی اجتماعی میزبان و مهمان، ندارد.

استناد: شرقی، محمود رضا حیدری چپانه، رحیم؛ و روستایی، شهرپور (۱۴۰۴). تحلیلی بر ادراک جامعه میزبان از اثرات توسعه گردشگری شهری

(نمونه موردی: کلان شهر تبریز). *جغرافیا و برنامه ریزی*، ۳۰ (۹۲)، ۱۸۱-۱۹۸

<http://doi.org/10.22034/gp.2024.58088.3181>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

واژه توریسم، نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله‌ای به نام اسپورتینگ آمده است (محلاتی، ۱۳۸۰: ۱۴). از دهه ۱۹۷۰ مطالعات مربوط به صنعت توریسم به مفهوم امروزی خود جایگاه خاصی در میان سایر علوم دانشگاهی به وجود آورده است (حیدری چیا، ۱۳۸۳: ۱۴) گردشگری یکی از بزرگ‌ترین و گسترده‌ترین صنایع در سراسر جهان است. باگذشت سال‌ها، این روند به رشد خود ادامه می‌دهد، زیرا مردم در سراسر جهان به جستجوی تجربیات، فعالیت‌ها و مقاصد جدیدی که کنجکاوی و نیاز به رهایی آن‌ها را برآورده می‌کند، سفر می‌کنند (Andrada, 2015: 1). امروزه صنعت گردشگری چه از نظر سرمایه‌گذارها و چه از نظر گردشگران بیش از صنایع دیگر موردتوجه قرار گرفته است به طوریکه بسیاری از سیاستمداران در سراسر جهان بخصوص در کشورهای گردشگر پذیر برای رسیدن به برخی از اهدافشان از این صنعت بهره می‌گیرند (قنبری و احمدیان، ۱۳۹۷: ۲). امروزه گردشگری به عنوان یک فعالیت چند وجهی پویا یکی از قطبهای موثر اقتصادی و از عوامل مهم و برجسته ارتباطی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در سطح جهان به حساب خواهد آمد (احمد زاده، ۱۴۰۱: ۲). صنعت گردشگری با استفاده از منابع داخلی و خارجی دارای مزایای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیاری است (کریم زاده، ۱۴۰۲: ۱۲۲). گردشگری به‌طور حتم یک مجموعه‌ی بزرگ از فعالیت‌ها را که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می‌افتد، شامل می‌شود و شامل هرگونه فعالیتی از قبیل برنامه‌ریزی سفر، مسافرت به مقصد، اقامت، بازگشت و غیره می‌شود (Shaw, 2004: 8). گردشگری در سالکی ملکی، ۱۴۰۱: ۴). بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان جهانی گردشگری^۱ تعداد گردشگران ورودی^۲ جهان در سال ۲۰۳۰ میلادی، به بیش از ۱/۸ میلیارد نفر خواهد رسید که این رقم در سال ۲۰۱۸ (سال منتهی به همه‌گیری ویروس کرونا) به ۱/۴ میلیارد نفر رسیده است. از این تعداد بیشترین سهم مربوط به قاره اروپا و کمترین سهم مربوط به قاره آفریقا است و سهم کشورمان از این آمار ۹/۱۱ میلیون نفر است. در مقابل در این سال رقم گردشگران خروجی^۳ ۱/۹۸ میلیارد برای کل جهان و ۷/۲۴ میلیون نفر برای ایران است. از نظر درآمدهای گردشگری^۴ نیز سهم اقتصاد صنعت گردشگری در سطح جهانی ۱/۴۴ تریون دلار است که از میزان سهم ایران ۹/۲۷۱ میلیون دلار بوده است. (UNWTO, 2022)

گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۸۸). درواقع یکی از مهم‌ترین فضاهایی که در کشورهای مختلف مورد بازدید جهانگردان قرار می‌گیرد فضاهای شهری است. تأثیر جهانگردی بر رشد و ساختار شهری به حدی است که امروزها فصل نوینی در جهانگردی به نام «جهانگردی شهری» گشوده شده است (مهدی‌نژاد و سقایی، ۱۳۸۳: ۵۷). برخلاف سایر اشکال جهانگردی که به گونه چشم‌گیر وابسته به فصل هستند ویژگی جهانگردی شهری بهره‌مندی از وضعی ثابت از نظر توزیع زمانی است و این امر نتایج اقتصادی و سازمانی مهمی به بار می‌آورد. این عدم پایداری به فصل از ویژگی‌های مهم جهانگردی شهری است (لانکوار، ۱۳۸۱: ۵۶). از زمانی که تمدن‌های بین‌النهرین و سومری در حال پیدایش و خلق مفهوم شهرنشینی بودند گردشگری شهری به وجود آمده است. مردم برای مشاهده و کسب تجربه در خصوص فرهنگ‌های ملی، هنر، موسیقی، ادبیات، شکوه معماری و طراحی شهری به شهرها کشیده می‌شدند. این تمرکز، تنوع و کیفیت این فعالیت‌ها و ویژگی‌های آنان بود که برایشان جذابیت ایجاد کرده و نام شهرهای خاص را بر روی نقشه‌های گردشگری قرار گذاشت (Edwards, 2008: 1032).

توسعه گردشگری شهری با توجه به آثار متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی مورد توجه برنامه‌ریزان گردشگری و مدیران شهری قرار گرفته است (تقی زاده، ۱۴۰۱: ۸۳). مطالعات در زمینه اثرات گردشگری در دهه ۱۹۶۰، به اثرات مثبت گردشگری و در دهه ۱۹۷۰ به اثرات منفی آن پرداخته‌اند و در دهه ۱۹۸۰ به رویکردی متعادل‌تر و نظام‌مندتر روی آورده‌اند (علیقلی زاده فیروزجایی، ۱۳۹۹: ۳). گردشگری از بعد فرهنگی و اجتماعی، سبب تعامل فرهنگی با دنیای خارج، بین‌المللی شدن

^۱ Unwto^۲ Inbound^۳ Outbound^۴ Tourism Expenditure

فرهنگ بومی، بهبود نظام‌های آموزشی و بهداشتی و خواهد شد اما با همه تأثیرات مفید خود در حیطه اجتماعی - فرهنگی، تأثیرات مخربی نیز داشته است (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۲). درک و ارزیابی اثرات گردشگری در اجتماعات محلی به منظور حفظ و پایداری صنعت گردشگری مهم است (Diedrich, 2009: 512). و باعث به وجود آمدن یک برنامه‌ریزی مهم و توجه سیاسی برای توسعه موفقیت‌آمیز گردشگری می‌شود (عارف، ۲۰۰۹: ۱۳۰).

کلان‌شهر تبریز به عنوان پنجمین شهر پرجمعیت کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن؛ با وجود دارا بودن ظرفیت‌های عظیم گردشگری در حوزه‌های تاریخی، اقلیمی، تجاری و... همواره پذیرای گردشگران داخلی و خارجی بوده است که در این رهگذر همواره آثار و تبعات فراوانی برای جامعه میزبان خود داشته است. به دلایل متعدد اجتماعی، فرهنگی و نهادی که در ادامه مورد بحث قرار خواهد گرفت ادراک شهروندان از اثرات صنعت گردشگری در شهر تبریز متفاوت‌تر از سایر شهرهای گردشگر پذیر و کلان‌شهرهای کشور است و این تفاوت در آمارهای گردشگری نیز قابل مشاهده است. چنانچه شهر تبریز با چنین استعدادهای عظیم و متعدد گردشگری نتوانسته توفیق قابل توجهی در جذب گردشگر داشته باشد و حتی در جذب گردشگران خارجی و منطقه‌ای شهرهای هم‌جوار مانند شهر اردبیل علی‌رغم زیرساخت‌های بسیار مطلوب گردشگری سلامت توانسته‌اند گوی سبقت را از کهن شهر تبریز ربوده‌اند. در این راستا هدف اصلی مقاله حاضر بررسی ادراک شهروندان از اثرات گردشگری شهری با تأکید بر عوامل اجتماعی است که این هدف اصلی را می‌توان به چندین هدف فرعی بر مبنای متغیرهای تحقیق تقسیم کرد. با توجه به هدف تحقیق مهم‌ترین سؤال تحقیق را می‌توان چنین مطرح کرد که ادراک شهروندان تبریز از اثرات مثبت و منفی گردشگری شهری بر اساس شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و زیرساختی و زیست‌محیطی چگونه است؟ با توجه به آنچه در مورد عقب‌ماندگی تبریز در خصوص جذب گردشگر بیان شد فرض اصلی این تحقیق بر این است که به نظر می‌رسد شهروندان شهر تبریز به عنوان جامعه میزبان گردشگری درک مطلوبی از اثرات گردشگری علی‌الخصوص اثرات مثبت آن را ندارند و این مهم یکی از مهم‌ترین موانع رشد و توسعه گردشگری شهری در این شهر است و یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری شهری در شهر تبریز اصلاح نگرش شهروندان نسبت به صنعت گردشگری خواهد بود.

پیشینه تحقیق:

الف- مطالعات داخلی:

نیک‌بین و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی پایداری جنبه اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری در مقصد جزیره کیش پرداخته‌اند. نتایج حاصله دلالت بر تبلور نیافتگی پایداری اجتماعی - فرهنگی در توسعه جزیره کیش دارد. شفیعی و محمدی (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان شهر چادگان پرداخته‌اند. در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی-پیمایشی و ابزار مصاحبه و پرسشنامه و با استفاده از تابع آماری میانگین به بررسی سوالات تحقیق پرداخته‌اند. نتایج نشان‌دهنده تأثیرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی در منطقه، عدم حضور و تأثیر مستقیم جامعه محلی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی در خصوص توسعه صنعت گردشگری و نشت منافع اقتصادی می‌باشد.

قنبری و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه‌ی موردی: شهر یاسوج) به بررسی وضعیت کیفیت زندگی در شهر یاسوج متأثر از توسعه گردشگری شهری آن پرداخته‌اند. روش تحقیق بر مبنای روش زمینه‌یابی و استفاده از ابزار پرسشنامه است. نتایج حاکی از این است که از نظر شهروندان یاسوج مهم‌ترین عواملی که بر کیفیت زندگی آنان می‌تواند موثر واقع شود به ترتیب اهمیت عبارتند از: عامل اقتصادی، فیزیکی/کالبدی، زیست محیطی، سلامت و بهزیستی فردی، آموزش و فرهنگ و تفریح و اوقات فراغت، که در مجموع حدود ۰/۶۶ واریانس عوامل تأثیر گذار بر کیفیت زندگی شهروندان از لحاظ عوامل موثر گردشگری شهروندان یاسوج را تبیین کرده‌اند.

شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای به بررسی تصویر ذهنی ساکنان محلی و اثرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط‌زیست در توسعه گردشگری پرداخته‌اند. در این تحقیق در تحلیل‌های مورد نظر داده‌ها در سطح توصیفی، با نرم افزار

SPSS، و در سطح استنباطی، برای برازش مدل و آزمون روابط از نرم افزار AMOS استفاده گردید. نتایج بررسی نشان می‌دهد که متغیر اقتصادی با ۷۹٪ برازش بیشترین تأثیر را بر ادراک ساکنین از گردشگران داشته است و بعد از آن مسائل فرهنگی و اجتماعی با ۷۵٪ در درجه دوم قرار دارد. در این بین شاخص زیست‌محیطی با ۹۹٪ کمترین اثر از ادراک را در بین ساکنین داشته است.

صمد زاده (۱۳۹۶) در رساله دکتری خود با عنوان ارزیابی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران و نحوه نگرش ساکنان به گردشگری (مطالعه موردی: شهر تبریز) عوامل کلیدی مؤثر بر شکل‌گیری تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران داخلی شهر تبریز و جامعه میزبان را با استفاده از روش تحلیل عاملی مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. مهم‌ترین ابزار تحقیق پرسشنامه به تعداد ۳۸۴ نفر بوده و در تحلیل پرسشنامه از روش حداقل مربعات جزئی استفاده کرده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ارتباط مثبت و معنی‌داری بین نگرش ساکنان به شهر تبریز و حمایت آنان از توسعه گردشگری وجود دارد.

محمد زاده و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان عوامل مؤثر بر شکل‌گیری تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران داخلی به بررسی دیدگاه جامعه میهمان شهر تبریز در خصوص گردشگری شهری پرداخته‌اند. روش تحقیق بر اساس ابزار پرسشنامه و استفاده از روش تحلیل ساختاری است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اولویت اجزای تشکیل‌دهنده شکل‌گیری تصویر شهر تبریز به ترتیب زیرساخت‌های شهری، جاذبه‌های گردشگری، وقایع و رویدادها و اقتصاد و تجارت می‌باشد؛ بنابراین از آنجایی که عامل زیرساخت‌های شهری به‌عنوان مؤثرترین عامل در شکل‌گیری تصویر تبریز مطرح می‌باشد، ارتقاء زیرساخت‌ها، استانداردها و کیفیت خدمات و تسهیلات گردشگری همواره باید مورد توجه مسئولین و برنامه ریزان شهری قرار گیرد.

اجزا شکوهی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله با عنوان ارزیابی اثرات گردشگری بر اساس ادراکات جامعه میزبان (مطالعه موردی: منطقه ثامن مشهد) ادراک سه گروه از جامعه میزبان را نسبت به اثرات توسعه گردشگری در شهر مشهد را با استفاده از آزمون های کای اسکور، فریدمن و کروسکال والیس مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد گردشگری در منطقه ثامن از بعد اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی اثرات مثبت و منفی متفاوتی بر جای گذاشته، اما در بعد زیست‌محیطی، اثرات نامطلوب و منفی بیشتر است. همچنین بر اساس نتایج درک زمینه اثرات اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی گردشگری از سوی جامعه میزبان، میان سه گروه مورد مطالعه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

پور مهابادیان (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان تبیین نقش و اثرات توسعه گردشگری بر ارتقا متغیرهای پایداری فرهنگی و شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر رشت) به بررسی تأثیر گردشگری بر چهار متغیر توسعه پایدار (پایداری اجتماعی، پایداری کالبدی، پایداری محیطی و پایداری اقتصادی) در شهر رشت پرداخته است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و ابزار آن پرسشنامه ساکنین و کارشناسان است. نتایج تحقیق بیانگر این مهم است که گردشگری در شهر رشت توانسته است بیشترین تأثیر را بر توسعه پایدار اقتصادی و کمترین تأثیر را توسعه پایدار محیطی داشته باشد.

جمالی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل ادراک ذینفعان از گردشگری شهرهای ساحلی به‌منظور توسعه پایدار شهری مطالعه موردی شهر بابل به بررسی اثرات گردشگری در شهر بابل بر اساس دیدگاه چهار گروه از ذی‌نفعان جامعه میزبان پرداخته است. در این تحقیق از تابع آماری تی تک نمونه ای برای تحلیل اطلاعات پرسشنامه استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که از نظر سطح ادراک ذی‌نفعان نسبت به اثرات گردشگری بر توسعه پایدار شهر بابل گردشگران با امتیاز ۳/۴۱، شهروندان با امتیاز ۳/۶۳، فعالان اقتصادی با امتیاز ۳/۱ و کارشناسان و مدیران با امتیاز ۳/۲۷ و در مجموع با سطح متوسط قرار دارند؛ و از نظر آن‌ها تفاوت معناداری بین ادراک ذی‌نفعان نسبت به اثرات گردشگری بر پایداری شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - زیرساختی، مدیریتی - نهادی و زیست‌محیطی وجود دارد.

ب- مطالعات خارجی:

آندراک^۱ و همکاران (۲۰۰۰) در تحقیقی که در سراسر ایالات آریزونا انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که ساکنان می‌توانند پیامدهای مثبت و منفی گردشگری را درک کنند. افرادی که از گردشگری سود می‌برند، احساس می‌کنند که گردشگری برای توسعه اقتصادی اهمیت دارد و درباره اثرات مثبت آن آگاهی بیشتری دارند، ولی در مورد درک پیامدهای منفی گردشگری با دیگر افراد تفاوتی ندارند.

لپ^۲ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای؛ نگرش ساکنان نسبت به گردشگری در روستای بیگودی اوگاندا را مورد بررسی قرار داد. افراد ساکن در این منطقه، برداشت مثبت و موافقی نسبت به گردشگری دارنده در این راستا، فرض بر این شد که نگرش‌های مثبت به رفتار موافق گردشگری منجر می‌شود.

چوانگ^۳ (۲۰۱۳) در پژوهشی با موضوع «ادراک ساکنان تائو از اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری» در جزیره تایوان انجام داد و به این نتیجه رسید که ساکنان از تعامل با گردشگران لذت می‌برند و دید مثبتی نسبت به توسعه گردشگری دارند. همچنین نتیجه تحقیق نشان داد که ادراک ساکنان این روستاها از اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری ارتباط قابل توجهی با جنسیت، محل اشتغال، مدت زمان اقامت در منطقه و سن ندارد، بلکه ارتباط قابل توجهی با سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال، سطح درآمد، وضعیت تأهل و روستای محل اقامت دارد.

کانیزارس^۴ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی نگرش ساکنین محلی نسبت به تأثیر توسعه گردشگری در کیپ ورد می‌پردازد. روش تحقیق توصیفی-تحلیل و با استفاده از مدل تحلیل چند معیاره اطلاعات تحلیل شده اند. نتایج نشان می‌دهد جوامع محلی بر این باورند که گردشگری فرصت‌های اقتصادی به ارمغان می‌آورد و اثرات مثبت دیگر نظیر افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و میزبانی باکیفیت و ایجاد خرده‌فروشی‌ها دارد.

سینگلا^۵ (۲۰۱۶). در مطالعه‌ای به بررسی اثرهای مثبت و منفی فرهنگی - اجتماعی گردشگری از دیدگاه مردم در شهر جای پور هند پرداخته است. روش تحقیق توصیفی-تحلیل و مدل و تابع آماری مورد استفاده مدل آنوا^۶ است. او دیدگاه ساکنان را نسبت به آینده توسعه گردشگری در این شهر، خوش‌بینانه ارزیابی می‌نماید.

بوز^۷ (۲۰۱۷) تأثیر صنعت گردشگری بر جوامع میزبان آنتالیا و چاناتاله، ترکیه را مورد بررسی قرار داد. روش تحقیق توصیفی-تحلیل بوده و ابزار مورد استفاده پرسشنامه است. نتایج نشان از تفاوت نگرش افراد محلی در این دو مقصد گردشگری دارد. درعین حال یافته‌های مشترک بدین شرح می‌باشد: توسعه گردشگری باعث افزایش میل مردم برای یادگیری زبان خارجی و آشنا شدن با فرهنگ‌های خارجی می‌شود، زندگی اجتماعی جوامع میزبان را بهبود می‌بخشد و به مشارکت زنان کمک می‌کند و در حل مشکلات بیکاری نقش دارد.

آکامپا^۸ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی اثرات اجتماعی گردشگری با استفاده از تحلیل شبکه‌های اجتماعی به بررسی و مدیریت جریان گردشگری شهری در شهر گرادانای کشور اسپانیا پرداخته‌اند. هدف این مقاله تعریف یک روش جدید برای اندازه‌گیری نگرش جمعیت ساکن در مقاصد اصلی گردشگری فرهنگی در مقابل افزایش تعداد بازدیدکنندگان است. روش تحقیق بر مبنای تحلیل مضامین و پست‌ها در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی است که در نهایت یک روش ۸ مرحله بدین منظور پیشنهاد شده و در نهایت یک برنامه راهبردی باهدف مقابله با پیامدهای منفی گردشگری انبوه از طریق رویکرد پایین به بالا ارائه می‌شود.

¹ Andereck

² Lepp

³ Chuang

⁴ Cañizares

⁵ Singla

⁶ Anova

⁷ Boz

⁸ Acampa

جغرافیای اجتماعی خاص حاکم بر فضای شهر تبریز منجر به تغییرات متفاوت در وضعیت گردشگری این شهر کرده است. چنانچه در بخش‌های قبلی نیز گفته شد وجود استعدادها و جذابیت‌های فراوان این شهر با میزان گردشگری پذیری آن فاصله معنی‌داری دارد لذا در این راستا استفاده از الگوی تحقیقات پیشین در تعریف متغیرهای استاندارد برای بررسی وضعیت گردشگری شهری در این شهر راهکار مناسبی برای درک موضوع نخواهد بود. بدین جهت تحقیق حاضر با رویکرد و تأکید بر عوامل اجتماعی که حلقه مفقوده مشکلات گردشگری شهری در شهر تبریز است به بررسی ادراک جامعه میزبان از اثرات توسعه گردشگری پرداخته است و در طراحی پرسشنامه و تعیین متغیرهای تحقیق نیز تأکید خاصی بر عوامل اجتماعی داشته است که این مهم در کنار مباحث روش‌شناختی و نمونه‌موردی موردتحقیق از وجوه تمایز این تحقیق با سایر تحقیقات انجام‌یافته است. چنانچه این مهم در نتایج تحقیق نیز نمود مشخصی دارد و می‌توان نتایج تحقیق در کنار رویکردهای نظری و روش‌شناختی یاد شده را به عنوان نوآوری تحقیق عنوان نمود.

مبانی نظری:

گردشگری:

به فعالیتی اطلاق می‌شود که در زمان سفر گردشگران به وقوع می‌پیوندد و دربرگیرنده همه‌چیز از قبیل مسافرت به مکان موردنظر، برنامه‌ریزی سفر، اقامت در آنجا، بازگشت و یادآوری خاطرات سفر بعد از بازگشت می‌باشد. همچنین فعالیت‌هایی که مسافر به‌عنوان بخشی از سفر انجام می‌دهد، نظیر خریدهای انجام‌شده و تعاملاتی که میان میهمان و میزبان به وجود می‌آید. خلاصه آنکه، گردشگری تمام فعالیت‌ها و تأثیراتی است که در طول سفر برای بازدیدکننده، به وقوع می‌پیوندد (لامسدن^۱، ۱۳۸۷: ۴). گردشگری به‌عنوان پیامدهای انقلاب صنعتی و فرآیندهای صنعتی شدن، شهرنشینی و تحولات فنی و فناوری جامعه که از آغاز قرن نوزدهم در حال تحول بوده است، پدیدار شد. در این فرآیند گردشگری به پدیده اجتماعی رایج و شیوه جدیدی از رفتار مصرف‌کننده بشر تبدیل شده است که چهره و ماهیت کره زمین، مردم آن و روابط متقابل آن‌ها را تغییر می‌دهد. از طریق دموکراتیزه شدن گردشگری سفر و اوقات فراغت به شاخه‌ای از اقتصاد با پیامدهای جدی اجتماعی و سیاسی تبدیل شده است. در قرن گذشته گردشگری ابعاد جهانی پیدا کرد و به صنعت واقعی تعطیلات، اوقات فراغت و جستجوی تجربیات باکیفیت بالا تبدیل شد. (Dujmovic, 2015:49)

گردشگری شهری:

گردشگری در چهارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری است. نواحی شهری به علت آن که جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری دارند غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۸۸). محیط‌های شهری از دونقطه نظر در صنعت توریسم اهمیت دارند. کانون‌های شهری به لحاظ تمرکز جمعیت در آن‌ها و فشارها و خستگی‌های ناشی از کار و تلاش و فعالیت به‌عنوان مبدأ مسافرت‌های توریستی محسوب می‌شوند. از سوی دیگر به علت وجود امکانات معیشتی و رفاهی، فعالیت‌های اقتصادی، بازرگانی، صنعتی، فرهنگی، سیاسی، بهداشتی، ارتباطی، فراغتی و داشتن جاذبه‌های تاریخی و توریستی به‌عنوان مقصد مسافرت‌های جهانگردی به‌حساب می‌آیند (رضوانی، ۱۳۸۵: ۸۶). بنابراین گردشگری شهری عبارت است از مسافرت به شهرها با انگیزه‌های مختلف بر اساس جذابیت‌ها و امکانات و تسهیلاتی که شهر دارای آن بوده و در شخص ایجاد جذابیت می‌کند (موحد، ۱۳۸۱: ۶۵).

ادراک جامعه میزبان نسبت به گردشگری:

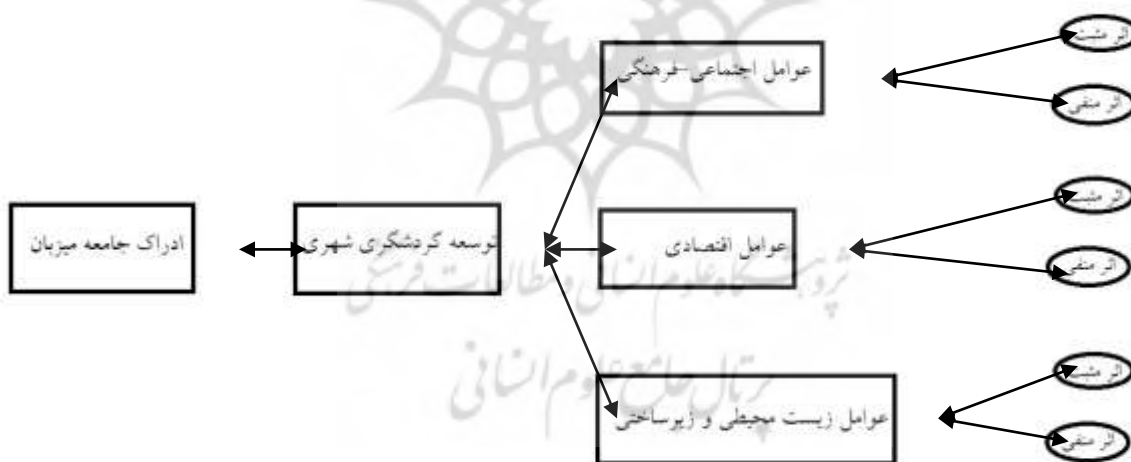
از دهه ۱۹۷۰، شاخص‌ترین و کاربردی‌ترین روش ارزیابی ظرفیت تحمل اجتماعی گردشگری سنجش نگرش ساکنین محلی نسبت به گردشگری و پیامدهای آن در سطح جامعه میزبان به شمار می‌آید. نگرش نوعی ارزیابی و تصور ذهنی است گرایشی دیرپا نسبت به جنبه یا نمودی خاص از زیست‌بوم از جانب افراد است که متأثر از عواملی همچون طرز تفکر احساسات و چگونگی برخورد مواجهه فرد با آن می‌باشد. آندریوتیس و وگان معتقدند که مهم‌ترین ویژگی نگرش ساکنین آن است که آنچه توسط آنان

¹ - Les, Lumsdone

درک می‌شود لزوماً با واقعیت موجود هماهنگ نیست. درواقع ادراک آنان از واقعیت و نه خود واقعیت است که بر روس نگرش و به تبع آن طرز رفتار ساکنین تأثیر می‌گذارد. بسیاری از محققین بر این باورند که نگرش ساکنین نسبت به گردشگری، نه تنها بازتاب ادراک آنان از پیامدهای گردشگری نیست؛ بلکه چنین نگرشی در تعامل میان ادراک ساکنین و مجموعه عوامل تأثیرگذار بر نگرش آنان شکل می‌گیرد (ساجدی، ۱۴۰۰: ۲۴)

اثرات گردشگری:

گردشگری می‌تواند به عنوان شکلی بااهمیت از فعالیت‌های انسانی اثرات قابل توجهی داشته باشد. گردشگری اثرات مختلفی در فضای جغرافیایی به جای می‌گذارد که آثار مثبت و منفی آن در مقصد گردشگری قابل بررسی است (افراخته و خدایی، ۱۳۹۰: ۷۲). به سفر رفتن تأثیر مهمی در تفاهم و شناخت ارزش‌های مردم دارد. خط‌مشی دولت‌های پیشرفته و فرهیخته بر آن است تا مسافرت به‌ویژه مسافرت داخلی را ابزاری برای آشنایی شهروندان با سایر قسمت‌های کشور بدانند که سرانجام به کسب احساس غرور می‌انجامد (جوهری، ۱۳۹۴: ۳۶). این اثرات در منطقه‌ی مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد فرهنگ و جامعه تعامل دارند بسیار مشهود است از این رو می‌توان به‌طور مرسوم اثرات گردشگری را تحت عناوین اثرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی مورد بررسی قرارداد. در حقیقت مسائل گردشگری عموماً چندجانبه‌اند و غالباً دارای مجموعه‌ای از ابعاد اقتصادی، اجتماعی زیست محیطی هستند بنابراین هنگام بررسی هر یک از انواع اثرات باید به خاطر داشت که این اثرات چندجانبه‌اند و تقسیم‌بندی آن‌ها آن‌طور که غالباً نشان داده شده آسان نیست به بیان دیگر نمی‌توان اثرات گردشگری را به سادگی صرفاً تحت عنوان اثرات اجتماعی زیست محیطی یا اقتصادی طبقه‌بندی کرد بلکه این اثرات گرایش به داشتن ابعاد به هم پیوسته‌ی بسیاری دارند (اوبایی، ۱۳۹۶: ۱۵) بر اساس مطالعات مبانی نظری و پیشینه پژوهش می‌توان مدل مفهومی تحقیق را به شکل زیر نشان داد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

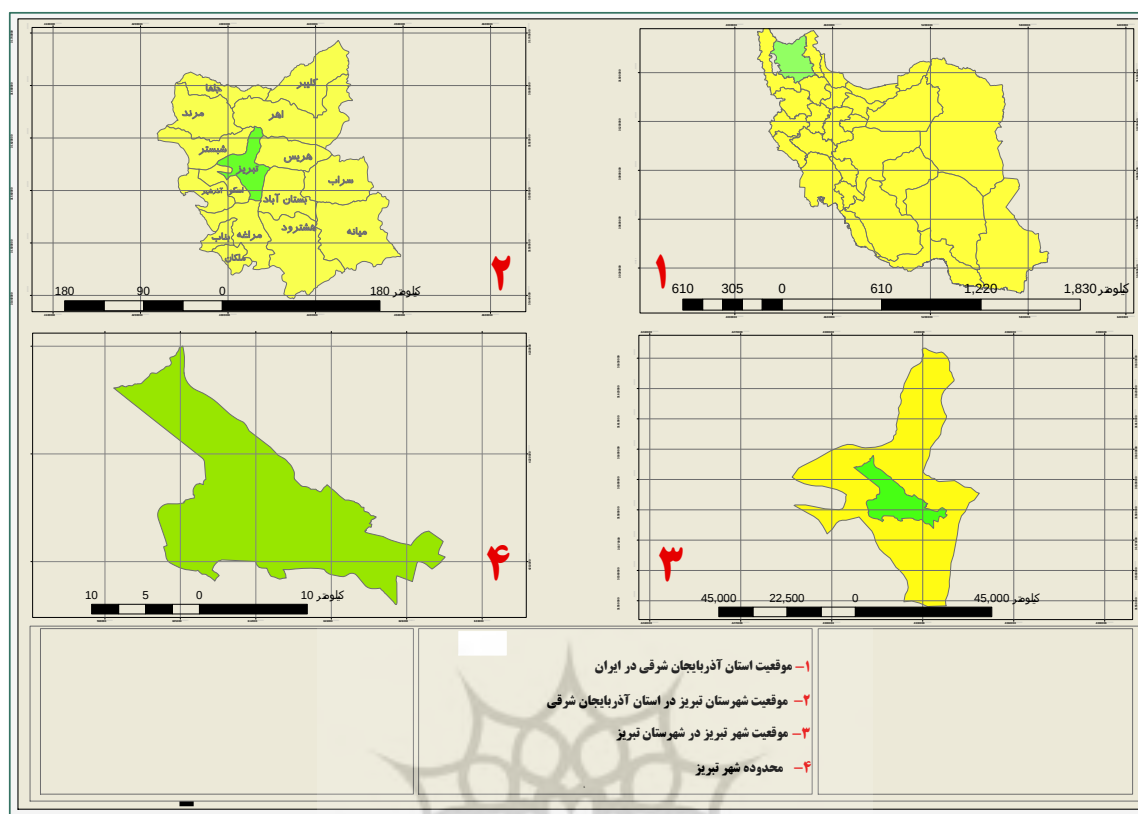
مواد و روش تحقیق:

این تحقیق از نظر هدف جز تحقیقات کاربردی و از نظر روش جز تحقیقات توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی مبانی نظری تحقیق جمع‌آوری شد. سپس با توجه به اهداف تحقیق طرح تحقیق تهیه شد. متغیرهای مستقل و وابسته شناسایی شدند و با استفاده از مبانی نظری شاخص‌هایی جهت شناسایی و ارزیابی متغیرها تعریف و طبقه‌بندی شدند. با توجه به اینکه مهم‌ترین ابزار این تحقیق پرسشنامه (محقق ساخته) است با استفاده از طیف لیکرت پرسشنامه طراحی شد.

جامعه آماری این تحقیق کل جمعیت کلان‌شهر تبریز است. نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر محاسبه شده است که جهت اطمینان بیشتر این تعداد به ۴۰۰ نفر افزایش داده شده است. روش نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی استفاده شده است. چنانچه این نمونه‌گیری در تمامی مناطق شهرداری به صورت تصادفی انجام گرفته است. روایی ابزار تحقیق توسط اساتید دانشگاهی تأیید شده و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۶۷ محاسبه شده که مورد قبول می‌باشد. جهت ارزیابی روابط بین متغیرها و استنتاج نتایج از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است که مهم‌ترین آنان عبارت‌اند از آزمون تی استیودنت (T student). لازم به ذکر است جهت تجزیه تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه:

محدوده مورد مطالعه این پژوهش کل محدوده شهر تبریز می‌باشد. شهر تبریز در شمال غربی ایران واقع شده و مرکز استان آذربایجان شرقی است. شهر تبریز به‌عنوان بزرگ‌ترین کلان‌شهر شمال غرب ایران با وسعتی حدود ۲۴۴۹۸ هکتار در جلگه‌ای به نام جلگه تبریز واقع شده است. فلات آذربایجان که شهر تبریز در آن واقع است، حلقه اتصال مابین فلات ایران با فلات ارمنستان از سوی شمال و فلات آناتولی از سوی غرب است. جلگه تبریز در مرکز این فلات در ضلع شرقی کرانه‌های دریاچه ارومیه قرار گرفته و بخشی از جلگه بزرگ کنار دریاچه ارومیه محسوب می‌شود. بستر طبیعی شهر در میان دو رشته ارتفاعاتی واقع گردیده است. در راستای سمت شرقی شهر، ارتفاعات شمالی با انحراف حدود ۳۰ درجه نسبت به راستای شرقی غربی و ارتفاعات جنوبی نیز با همان راستا به همدیگر نزدیک می‌شوند. (خوب آیند، ۱۳۷۹: ۶۷) موقع جغرافیایی، استقرار شهر در محل مقاطع دره‌ها و شیب‌های ملایم به همراه عوامل اقتصادی و انسانی و به‌ویژه مرزهای سیاسی و فرهنگی، طرق ارتباطی داخلی و راه‌های ترانزیتی تبریز به کشورهای هم‌جوار شوروی سابق، ترکیه و عراق باعث ایجاد یک موقعیت ممتاز و استراتژیک برای شهر تبریز شده است. به عبارتی عوامل فوق برای شهر موقعیتی چهارراهی ایجاد کرده است (کرمی، ۱۳۸۲: ۵۲) جمعیت این شهر در آخرین سرشماری نفوس و مسکن ۱۷۳۳۰۳۳ نفر برآورد شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

شکل ۲- موقعیت محدوده مورد مطالعه

بحث و یافته‌های تحقیق:

نتایج تحلیل پرسشنامه تحقیق را می‌توان در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی ارائه کرد.

آمار توصیفی:

آمار توصیفی شامل دو بخش اطلاعات فردی و اطلاعات محل سکونت پاسخ‌دهندگان است. اطلاعات فردی شامل سن، جنس، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، وضعیت شغلی، نوع شغل، میزان درآمد و محل سکونت می‌باشد. جنس: پس از تحلیل اطلاعات پرسشنامه مشخص شد که از میان پاسخ‌گویان ۸۲/۲ درصد آنان مرد و ۱/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

جدول (۲)- جنس

جنس	درصد فراوانی
مرد	۶۴/۸
زن	۳۵/۲

سن:

در میان پاسخ‌دهندگان گروه سنی ۱۹-۵۰ سال بیشترین درصد فراوانی را با ۶۸/۹ درصد دارا هستند و کمترین گروه مربوط به گروه ۱۸-۰ با ۸/۹ درصد است.

جدول (۳)- سن

سن	درصد فراوانی
کمتر از ۱۵ سال	۱۰
۱۵-۳۰ سال	۳۴/۴
۳۰-۶۰ سال	۴۰/۶
۶۰ سال به بالاتر	۱۵

وضعیت تأهل:

غالب پاسخ‌دهندگان با ۸۴/۴ درصد فراوانی متأهل بوده و فقط ۱۵/۶ درصد آنان مجرد هستند.

جدول (۴)-وضعیت تأهل

تأهل	درصد فراوانی
مجرد	۵۴/۵
متأهل	۴۵/۵

تحصیلات:

بیشترین قشر از پاسخ‌دهندگان با درصد فراوانی ۳۷/۸ درصد بی‌سواد هستند و کمترین قشر افراد با مدرک کارشناسی و بالاتر هستند.

جدول (۵)-تحصیلات

تحصیلات	درصد
بی‌سواد	۰
زیر دیپلم	۵
دیپلم تا لیسانس	۳۰/۳
فوق لیسانس	۴۰/۲
دکتری	۲۴/۵

شغل:

اکثر پاسخ‌دهندگان جز شاغلین با ۸۶/۷ درصد فراوانی و ۱۳/۳ درصد جز بیکاران هستند که در میان شاغلین ۵۳/۳ درصد شغل رسمی داشته و ۴۶/۷ شاغلین شغل غیررسمی دارند.

جدول (۶)-شغل

شغل	درصد فراوانی
بی‌کار	۰
خانه‌دار	۹/۸
دانشجو	۲۰/۲
شاغل	۷۰

اطلاعات محل سکونت:

با توجه به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای سعی شده از تمامی مناطق به‌اندازه تقریباً یکسان پرسشگری شود که نتایج نشان می‌دهد تفاوتی اندکی بین امار محل سکونت شهروندان بین مناطق ۱۰ گانه شهر تبریز وجود دارد چنانچه بیشترین درصد مربوط با ۱۱/۷ منطقه یک و کمترین میزان با ۷ درصد منطقه ۹ می‌باشد.

جدول (۷)-محل سکونت

شغل	درصد فراوانی
منطقه یک	۱۲
منطقه دو	۱۱/۷
منطقه سه	9/4
منطقه چهار	10
منطقه پنج	9
منطقه شش	9/4
منطقه هفت	11
منطقه هشت	11
منطقه نه	۷
منطقه ده	۹/۵

آمار استنباطی:

جهت تحلیل و ارزیابی اطلاعات پرسشنامه ابتدا با استفاده از آزمون کلمگروف-اسمیرینف توزیع داده ها بررسی شد که نتایج به استناد جدول (۹) نشان می دهد که توزیع داده ها نرمال است؛ بنابراین می توان از آزمون های پارامتریک استفاده کرد.

جدول (۸)-آزمون کلمگروف-اسمیرینف

آزمون کلمگروف-اسمیرینف		
		مجموع
تعداد نمونه		400
پارامتر های نرمال	میانگین	2/5868
	انحراف معیار	/42431
بیشترین تفاوت	مطلق	/124
	مثبت	/124
	منفی	-/124
آماره آزمون		/124
Asymp/ Sig/ (2-tailed) ^c (اهمیت ناهمسان)		/000
Monte Carlo Sig/ (2-tailed) ^d (اهمیت مونتو کارلو)	Sig/	
	کرنه پایین	/000
	کرنه بالا	/000
a/توزیع نرمال است		

تحلیل اثرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان:

درک جامعه میزبان از اثرات گردشگری در شهر تبریز آنچنان که گفته شد از دو نوع مثبت و منفی و در سه بعد اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی و زیرساختی تشکیل شده است که در بخش های بعدی هر یک از انواع و ابعاد آن بررسی خواهد شد. جهت تحلیل این اطلاعات از آزمون تی -استیودنت با درصد خطای ۰/۰۵ درصد استفاده شده و میانه نظری تحقیق جهت آزمون فرض عدد ۳ تعیین شده است.

اثرات اجتماعی و فرهنگی:

ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی در ۲۰ شاخص بررسی شده است که در این میان ۱۳ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی می باشد. نتایج نشان می دهد مردم شهر تبریز نسبت به آثار توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی خوشبین نبوده و دیدگاهی محاذله کارانه و منفی دارند و معتقد هستند در صورت گسترش گردشگری در این شهر شاهد افول ارزش های اجتماعی و فرهنگی و عدم ارتقا شاخص های مذکور خواهیم بود. جدول (۹) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۹)-نتایج آزمون تی -استیودنت

آماره آزمون تی -استیودنت				
خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد نمونه	
/02826	/56516	2/0008	400	اثر مثبت شاخص اجتماعی -فرهنگی
/03450	/69007	3/3575	400	اثر منفی شاخص اجتماعی -فرهنگی

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص اجتماعی و فرهنگی در این تحقیق در ۱۳ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز هیچ یک از شاخص‌ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص افزایش آگاهی و بیشترین مربوط به رفاه اجتماعی است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در ابعاد اجتماعی و فرهنگی در شهر تبریز ندارند. جدول (۱۰) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۰) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
تعداد نمونه	تعداد نمونه	تعداد نمونه	تعداد نمونه	گویه ها
/04036	/80722	1/5050	400	افزایش آگاهی
/04268	/85356	1/6525	400	ایجاد اشتیاق
/03977	/79533	1/6550	400	ایجاد وسعت نظر
/04644	/92876	1/8075	400	احیا سنت های ملی و فرهنگ بومی
/05070	1/01406	1/8525	400	حفاظت از میراث فرهنگی و آثار تاریخی
/04320	/86407	1/9475	400	افزایش فنون مرتبط با گردشگری
/05370	1/07395	2/5975	400	امنیت
/04260	/85209	2/1525	400	حس غرور نسبت به داشته ها
/05232	1/04649	2/2600	400	گردشگران خارجی
/03270	/65407	1/6525	400	تمامات فرهنگی
/05070	1/01406	1/8525	400	ترویج شهرت شهر مقصد
/04308	/86160	2/4025	400	تقویت مراسم آیینی - ملی
/04957	/96511	2/7335	379	رفاه اجتماعی

اثرات منفی شاخص اجتماعی و فرهنگی:

اثرات منفی شاخص اجتماعی و فرهنگی در این تحقیق در ۷ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز اکثر شاخص‌ها بالاتر از میانه نظری تحقیق است چنانچه فقط امتیاز شاخص تغییر سبک زندگی و مهاجرت کمتر از عدد ۳ می‌باشد و بقیه شاخص‌ها بالاتر از میانه نظری هستند و در این میان شاخص از بین رفتن سرمایه های اجتماعی بیشترین امتیاز را کسب کرده است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت ادراک جامعه میزبان شهر تبریز از اثرات توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اجتماعی و فرهنگی متمایل به منفی است. جدول (۱۱) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۱) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
/04536	/90721	2/6550	400	تغییر در سبک زندگی
/05572	1/11449	3/6050	400	آسیب های اجتماعی
/05124	1/02476	3/9500	400	از بین رفتن سرمایه های اجتماعی
/04165	/83290	3/8975	400	تضعیف روابط خانوادگی
/04196	/83920	3/0025	400	تقلید مردم از فرهنگ گردشگران
/05152	1/03035	3/3950	400	تضعیف اعتقادات مذهبی
/05908	1/18152	2/9975	400	مهاجرت

اثرات اقتصادی:

اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۱ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۶ شاخص با اثرات مثبت و ۵ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می‌دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات اقتصادی توسعه گردشگری در شهر تبریز یک دیدگاه متمایل به منفی است ولی از نظر جامعه میزبان علی‌رغم اینکه دیدگاه مثبتی به اثرات اقتصادی ندارند ولی توسعه گردشگری در این شهر را آنچنان برای اقتصاد شهر مضر و کاهش دهنده شاخص‌های اقتصادی نمی‌دانند ولی در مجموع امتیاز اثرات منفی نیز پایین تر از میانه نظری تحقیق است. جدول (۱۲) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۲)-نتایج آزمون تی-استیودنت

آماره آزمون تی-استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
اثر مثبت شاخص اقتصادی	400	1/8454	/57378	/02869
اثر منفی شاخص اقتصادی	400	2/7700	/68512	/03426

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص اقتصادی در این تحقیق در ۶ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز هیچ یک از شاخص‌ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص تأثیر اقتصادی گردشگران خارجی و بیشترین مربوط به جذب سرمایه‌های کلان است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در بعد اقتصادی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را مایه ارتقا شاخص‌های اقتصادی نمی‌دانند. جدول (۱۳) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۳)-نتایج آزمون تی-استیودنت

آماره آزمون تی-استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
تأثیر اقتصادی گردشگران خارجی	400	1/4550	/59063	/02953
توسعه و رونق اقتصادی	400	1/8000	/67908	/03395
ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	400	1/9050	/83229	/04161
رونق مشاغل خانگی	400	2/0075	/83917	/04196
رونق صنایع دستی	400	1/8050	/87400	/04370
جذب سرمایه‌های کلان	379	2/1055	/71599	/03678

اثرات منفی شاخص اقتصادی:

اثرات منفی شاخص اقتصادی در این تحقیق در ۵ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز تمامی شاخص‌ها پایین تر از میانه نظری تحقیق است و در این میان شاخص ایجاد مشاغل کاذب با امتیاز ۲/۹۵ بیشترین امتیاز را کسب کرده است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت ادراک جامعه میزبان شهر تبریز از اثرات منفی توسعه گردشگری در شهر تبریز از بعد اقتصادی متمایل به منفی است و این به این معنی است که مردم شهر تبریز معتقد هستند گسترش و توسعه گردشگری شهری آثار منفی زیادی بر جای نخواهد گذاشت. جدول (۱۴) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۴) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
/04314	/86276	2/5500	400	افزایش هزینه های اقتصادی خانوار
/05967	1/19344	2/8525	400	نابرابری های اقتصادی
/04561	/88797	2/9499	379	ایجاد مشاغل کاذب
/05570	1/08440	2/8417	379	افزایش قیمت زمین
/05265	1/05298	2/6975	400	نوسان در درآمد

اثرات زیست محیطی و زیرساختی:

اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در قالب ۱۲ شاخص ارزیابی شده است که در این میان ۵ شاخص با اثرات مثبت و ۷ شاخص با اثرات منفی قابل ارزیابی است. نتایج نشان می‌دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به اثرات زیست محیطی و زیرساختی توسعه گردشگری در شهر تبریز در بعد آثار مثبت پایین تر و نزدیک به میانه نظری و در بعد آثار منفی بالاتر از میانه نظری است. در یک جمع بندی کلی می‌توان ادراک جامعه میزبان در این بعد را نیز مانند سایر ابعاد منفی ارزیابی کرد. جدول شماره (۱۵) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۵) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
/04067	/81344	2/7800	400	اثر مثبت شاخص زیست محیطی - زیرساختی
/04091	/81823	3/1384	400	اثر مثبت شاخص زیست محیطی - زیرساختی

اثرات مثبت:

اثرات مثبت شاخص زیست محیطی و زیرساختی در این تحقیق در ۵ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده می‌شود امتیاز هیچ یک از شاخص ها نتوانسته است از میانه نظری تحقیق عبور کند چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص افزایش امکانات تفریحی و بیشترین مربوط به بهبود وضعیت پوشش معابر است. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در زیست محیطی و زیرساختی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را برای ارتقا شاخص های زیست محیطی و زیرساختی مؤثر نمی دانند. جدول (۱۶) نتایج آماری این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول (۱۶) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
/04274	/85487	2/6450	400	افزایش امکانات شهری
/04544	/90887	2/6450	400	افزایش تجهیزات شهری
/04756	/95111	2/9875	400	بهبود وضعیت پوشش معابر
/06188	1/23755	2/8425	400	ارتقا وضعیت بهداشتی
/05181	1/03623	2/2375	400	افزایش امکانات تفریحی

اثرات منفی:

اثرات منفی شاخص زیست محیطی و زیرساختی در این تحقیق در ۷ شاخص به شرح زیر تعریف شده است. آنچنان که مشاهده امتیاز اکثر شاخص ها از میانه نظری تحقیق عبور کرده است چنانچه کمترین امتیاز مربوط به شاخص آسیب به محیط زیست طبیعی با امتیاز ۲/۹۵ و بیشترین مربوط به شاخص زمین خواری است. در یک جمع بندی کلی می توان گفت جامعه میزبان شهر تبریز درک مثبتی از اثرات توسعه گردشگری در زیست محیطی و زیرساختی در شهر تبریز ندارند و توسعه گردشگری شهری را در راستا تنزل شاخص های زیست محیطی و زیرساختی درک کرده اند. جدول (۱۷) نتایج آماری این تحلیل را نشان می دهد.

جدول (۱۷) - نتایج آزمون تی - استیودنت

آماره آزمون تی - استیودنت				
گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها	گویه ها
آسیب به محیط زیست طبیعی	400	2/9500	1/02231	/05112
تغییر کاربری و کاهش سرانه فضاهای عمومی	400	3/1975	1/16485	/05824
تخریب آثار تاریخی و میراث فرهنگی	400	3/2975	1/18850	/05942
زمین خواری	400	3/5425	/92213	/04611
ایجاد ترافیک و آلاینده های شهری	400	3/0875	1/22007	/06100
تشدید ساخت و سازهای غیرمجاز	400	3/4475	1/20244	/06012
ایجاد اغتشاش بصری و افول منظر شهری	400	3/3475	1/14456	/05723

نتیجه گیری و پیشنهادات:

توسعه گردشگری شهری امروزه یکی از مهم ترین دغدغه های مدیریت شهری در تمامی شهرهای دنیا علی الخصوص شهرهای دارای پتانسیل و منابع غنی فرهنگی و اجتماعی من جمله شهر تبریز و همچنان یکی از منابع درآمد پایدار شهرها است. غفلت های چندین ساله در حوزه گردشگری شهری در شهر تبریز منجر به کاهش رتبه این شهر در جذب گردشگر و خارج شدن این شهر از چرخه مقاصد رقابت پذیر گردشگری در کشور شده که به عقیده نگارندگان این مقاله علاوه بر غفلت مدیریت شهری در بعد اجتماعی بیشترین سهم را مسایل فرهنگی و ادراک جامعه میزبان نسبت به اثرات توسعه گردشگری بر عهده دارد. رویکردهای نظری حاکم بر موضوع نشان می دهد تاثیرات گردشگری بر توسعه و اقتصاد شهری عموماً پدیده ای مثبت بوده و از طرفی در بررسی عوامل و شاخص های موثر بر این پدیده غالباً وزن عوامل اقتصادی و کالبدی بیشتر از سایر شاخص ها است و از طرفی سنجش این آثار معمولاً از طریق ارزیابی شاخص های اقتصادی صورت می گیرد. رویکرد نظری غالب در این تحقیق بر مبنای جغرافیای اجتماعی حاکم بر شهر تبریز از یک سو و نا ترازی شاخص های اقتصادی در این شهر متفاوت با سایر تحقیقات انجام یافته است و وزن عوامل اجتماعی و دیدگاه جامعه میزبان مقدم بر سایر عوامل و سنجه های موضوع مورد بررسی است چنانچه نتایج این مقاله تفاوت معنی داری با نتایج سایر تحقیقات انجام یافته در این خصوص دارد چنانچه در اکثر نمونه های مورد بررسی چه در داخل و چه در خارج از کشور ادراک مردم نسبت به اثرات گردشگری شهری عموماً مثبت و بالاتر از میانه نظری تحقیق است و مشکلات اشاره شده از سمت جامعه میزبان عموماً در حوزه مسایل زیرساختی و خدماتی است ولی نتایج این مقاله نشان می دهد ادراک جامعه میزبان شهر تبریز نسبت به توسعه گردشگری تقریباً دیدگاه منفی است. چنانچه در تحلیل تک تک شاخص های سه گانه مشاهده می شود از نظر جامعه میزبان امتیاز اثرات مثبت را منفی و پایین تر از میانه نظری و امتیاز اثرات منفی را بالاتر از میانه نظری و مثبت درک کرده اند و درواقع از نظر شهروندان این شهر توسعه گردشگری شهر تبریز نمی تواند تأثیر به سزایی در توسعه شهر تبریز ایفا کند. نکته قابل تامل در چرایی درک منفی پدیده ای به این مهمی به مانند گردشگری توسط جامعه میزبان شهر تبریز با یک اقتصاد قوی در سطح ملی است. درک منفی شهروندان شهر تبریز از اثرات توسعه گردشگری به این معنی نیست که این جامعه از اثرات پدیده اقتصادی دو قرن اخیر یعنی گردشگری بی خبر و غافل

هستند بلکه بدین معنی است که ضعف مدیریت ملی و استانی در توسعه گردشگری شهری باعث شده مردم و جامعه میزبان این شهر نتوانند آثار مثبت توسعه گردشگری در این شهر را در زندگی خود لمس کنند در حالی که همین شهروندان توسعه بسیاری از شهرهای کوچک در سطوح ملی و منطقه‌ای به مانند شهرهای جلفا و سرعین را مرحون فعالیت‌های گردشگری خود می‌دانند. بر این اساس فرضیه تحقیق نیز به اثبات می‌رسد که متاسفانه شهروندان شهر تبریز به‌عنوان جامعه میزبان گردشگری درک مطلوبی از اثرات گردشگری علی‌الخصوص اثرات مثبت آن را ندارند و این مهم یکی از مهم‌ترین موانع رشد و توسعه گردشگری شهری در این شهر است. رویکرد نظری حاکم بر مقاله و نتایج حاصل از آن که در آزمون فرض تحقیق نیز مطرح شد را می‌توان به عنوان دانش افزایی این مقاله مطرح کرد.

در این راستا بهترین راهبرد جهت توسعه گردشگری در شهر تبریز باید در وهله اول باید بر مبنای رفع موانع مدیریتی و سپس ادراک جامعه میزبان از منافع توسعه گردشگری باشد چون مادامی که شهروندان شهر چه مردم عادی و چه کسبه شهر درک صحیحی از اثرات توسعه گردشگری شهری نداشته باشند مشارکتی در توسعه گردشگری نخواهند داشت و این امر منجر به کاهش حس پذیرش گردشگر از جانب آنان خواهد شد که این مساله نیز به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر کاهش میزان گردشگران ورودی تأثیرگذار خواهد بود و این کاهش حس پذیرش گردشگری در رفتار و منش جامعه میزبان در تقابل با جامعه میهمان تأثیرات منفی بسیار خواهد گذاشت چنانچه ادراک جامعه مهمان و درواقع تصویر آنان از مقصد گردشگری تبریز تصویر مطلوبی نخواهد بود و سازمان‌های مدیریت تصویر مقصد نیز بدون جلب رضایت جامعه میزبان نخواهند توانست در اجرای ماموریت خود موفق باشند.

در این راستا پیشنهادات زیر را می‌توان ارائه داد:

اجرای طرح شهر الکترونیک برای جامعه میزبان شهر تبریز در راستای افزایش آموزش‌های شهروندی و افزایش حس گردشگر پذیری.

استفاده از ظرفیت دانشکده علوم محیطی و برنامه دانشگاه تبریز جهت تقویت نیروی انسانی و تنظیم برنامه راهبردی گردشگری شهر تبریز.

تقویت حس غرور جامعه میزبان نسبت به داشته‌ها و آثار ملموس و ناملموس فرهنگی و گردشگری شهر تبریز.

ترویج شهرت شهر تبریز و مدیریت تصویر مقصد از طریق بازاریابی و تبلیغ پنانسیل‌های گردشگری شهر تبریز.

تقویت اقتصاد گردشگری و بهبود فضای کسب کارهای مرتبط با گردشگری من‌جمله صنایع دستی منطقه شهری تبریز.

جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی جهت تقویت زیرساخت‌های گردشگری شهری.

کنترل قیمت زمین و تورم حاصل از توسعه گردشگری از طریق ساز و کارهای قانونی، نهادی و سیاست گذاری.

ایجاد عدالت فضایی در استقرار زیرساخت‌های گردشگری در مناطق مختلف شهر تبریز.

تقویت و کنترل سیما و منظر شهری و جلوگیری از اغتشاشات بصری.

منابع:

- اجزاء شکوهی، محمد، صباغی آبکوه، شیرین، معینی، علیرضا، خزاعی نژاد، فروغ (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات گردشگری بر اساس ادراکات جامعه میزبان (مطالعه موردی: منطقه ثامن مشهد). *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۸ (۱)، ۴۹-۲۳.
- احمدزاده، حسن، داداش پور مقدم، مجید، ولی زاده، رضا (۱۴۰۱). استراتژی احیای گردشگری شهری برای دوران پسا کرونا (کووید-۱۹) مبتنی بر رویکرد مدل‌سازی مکانی. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶ (۸۲)، ۱-۲۶.
- افراخته، حسن، خدایی، بهرام‌علی (۱۳۹۰). ساماندهی گردشگری در تفرجگاه‌های پیراشهری هماهنگ با ظرفیت تحمل محیطی. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، ۱۷ (۲۰)، ۶۹-۸۸.
- اوبایی، محسن (۱۳۹۶). مطالعه ادراکات جامعه میزبان و میهمان از اثرات اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی شهرستان کاشان)، *پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی گردشگری*، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*، تهران، انتشارات سمت.
- پورمهابادیان، الهام، افشاری، مریم (۱۴۰۰). تبیین نقش و اثرات توسعه گردشگری بر ارتقا متغیرهای پایداری فرهنگی و شهری (نمونه مورد مطالعه: شهر رشت). *فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری*، ۱۰ (۳۹)، ۵۳-۶۸.
- تقدیسی، احمد؛ تقوایی، مسعود؛ سیامک پیری (۱۳۹۱). تحلیلی بر نگرش جامعه میزبان به اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری شهرستان دالاهو. *مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی*، سال ۲، شماره ۱ (۵)، ۱۴۰-۱۲۱.
- تقی زادفانید، ابوالقاسم، مقنی جانسوز، منیر (۱۴۰۱). بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶ (۸۰)، ۹۸-۸۳.
- جوهری، صدیقه (۱۳۹۴). تحلیل نقش گردشگری روستایی بر شاخص‌های منتخب از نگاه جامعه میزبان (نمونه موردی: روستای کندوان شهرستان اسکو). *پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی*، دانشکده علوم زمین و سیستم اطلاعات جغرافیایی.
- حیدری چپانه، رحیم (۱۳۸۳). ارزیابی برنامه‌ریزی صنعت توریسم در ایران. رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
- خوب آیند، سعید (۱۳۷۹). روش‌های تامین مسکن گروه‌های کم درآمد در ایران (نمونه موردی: تبریز). رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، تبریز.
- ساجدی، سعید (۱۴۰۰). سنجش نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق خشک؛ مطالعه موردی: شهرستان طبس. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
- سالکی ملکی، محمدعلی (۱۴۰۱). ارزیابی فضایی و بخش بندی بازار گردشگری شهری با رویکرد گردشگری پست مدرن (نمونه موردی: کلان شهر تبریز). رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز.
- شاطریان، محسن؛ غلامی، یونس، کیانی، مریم (۱۳۹۶). جایگاه تصویر ذهنی ساکنان محلی در توسعه گردشگری (نمونه موردی: شهر آران و بیدگل). *فصل نامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۷ (۲۸)، ۱۳۶-۱۲۱.
- شفیعی، زاهد؛ محمدی، امین (۱۳۹۳). بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان: نمونه موردی شهر چادگان. *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۱۱ (۶۱)، ۹۰-۷۷.
- صمد زاده، سعیده (۱۳۹۶). ارزیابی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران و نحوه نگرش ساکنان به گردشگری (مطالعه موردی: شهر تبریز). رساله دکتری رشته اقتصاد، دانشگاه تبریز، تبریز.
- علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر؛ رمضان زاد لسبویی، مهدی؛ اسماعیلی، مجید (۱۳۹۳). سنجش نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی مناطق بیابانی و کویری (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک). *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، سال ۵، شماره ۱۸، صص ۵۳-۳۷.
- قنبری، ابوالفضل، احمدیان، فرشته (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر در معرفی بازار تبریز به عنوان برند گردشگری. *نشریه گردشگری شهری*، ۵ (۳)، ۱-۱۶.
- قنبری، ابوالفضل، درخشان، الهام، صالحی، سید موسی، احمدی نصرآبادسلفی، اله داد (۱۳۹۶). بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر یاسوج). *گردشگری و توسعه*، ۶ (۱)، ۲۳-۴۴.

کریم زاده، حسین، قنبری، ابوالفضل، هاشمی امین، سمیرا (۱۴۰۲). تحلیلی بر عوامل مؤثر بر گردشگری خلاق و رفتار آتی گردشگران روستایی و عشایری منطقه ارسباران. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۷(۸۴)، ۱۲۱-۱۳۰.

لانکوار، روبیر (۱۳۸۱). *جامعه‌شناسی جهانگردی و مسافرت*. ترجمه صلاح‌الدین محلاتی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

لومسدن، لس (۱۳۸۰). *بازاریابی گردشگری*. ترجمه ابراهیم گوهریان، چاپ اول، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی.

محلاتی، صلاح‌الدین (۱۳۸۰). *درآمدی بر گردشگری*. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

محمدزاده، پرویز، پناهی، حسین، صمدزاد، سعیده. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران داخلی. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۴۱(۱۳)، ۸۳-۱۰۸.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن*.

موحد، علی (۱۳۸۱). بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری مطالعه موردی شهر اصفهان، رساله دکتري.

مهدی نژاد، مهدی، سقایی، محسن (۱۳۸۳). چالش‌های صنعت توریسم در ایران. *فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»*، ۱۳(۵۱)، ۵۳-۵۷.

نقش محیط (۱۳۹۵). *مطالعات طرح جامع شهر تبریز، اداره کل راه و شهرسازی استان آذربایجان شرقی*.

نیک بین، محنا، کرمی، مهرداد (۱۳۹۱). بررسی پایدار اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری، مطالعه موردی جزیره کیش. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، ۵(۲)، ۱۳۷-۱۵۸.

یوسف جمالی، سوزان، متولی، صدرالدین، ملک‌شاهی، علیرضا، رجبی، آریتا (۱۴۰۱). تحلیل ادراک ذینفعان از گردشگری شهرهای ساحلی به‌منظور توسعه پایدار شهری مطالعه موردی شهر بابلسر. *نشریه گردشگری شهری*، ۹(۲)، ۷۳-۸۶.

- Acampa, G., Grasso, M., Marino, G., & Parisi, C. M. (2020). Tourist flow management: Social impact evaluation through social network analysis. *Sustainability*, 12(2), 731.
- Andereck, K. and Vogt, C. 2000. The relationship between residents attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 3 (39): 27-36.
- Andrada II, R. T. (2015). *Relating urban forests and urban tourism: Exploring people's perceptions, preferences and movement in Washington DC*. West Virginia University.
- Aref, F. (2009). Community perceptions toward Economic and environmental impacts of tourism on local communities. *Journal of Asia Social Science*, 5(7), 130-137.
- Boz, M. (2017). Impact of tourism industry on host communities: Antalya and Canakkale cases. *Social Science Studies*, 5(8), 153-170.
- Cañizares, S. M. S., Núñez Tabales, J. M., & Fuentes García, J. M. (2014). Local residents' attitudes towards the impact of tourism development in Cape Verde. *Tourism and Management Studies*, 10(1), 87-96.
- Chuang, Sh. 2013. Residents' attitudes toward rural tourism in Taiwan: a comparative viewpoint, *Journal International Journal of Tourism Research*, 15 (2): 152-170.
- Diedrich, A., & Garcí'a-Buades, E. (2009). Local perceptions of tourism as indicators of destination decline. *Tourism Management*, 30(4), 512-521.
- Dujmovic, M. (2015, April). Postmodern society and tourism. In 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe. 49-6.
- Edwards, D., Griffin, T., & Hayllar, B. (2008). Urban tourism research: developing an agenda. *Annals of Tourism Research*, 35(4), 1032-1052.
- Lepp, A., (2007). Residents' attitudes towards tourism in Bigodi village, Uganda. *Tourism Management*, 28, pp: 876-885.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (2004). *Tourism and tourism spaces*. Sage.
- Singla, Manika., (2014). A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India. *Journal of Business Management & Social Sciences Research* 3 (2).
- World Tourism Organization (2022) *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A Guide book*. Madrid: World Tourism Organization.